

Žemberová, Viera

Ukrajinská literárna história o sebe

Slavica litteraria. 2008, vol. 11, iss. 1, pp. 147-149

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103355>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

kontextu predstavujú ruského slavistu jako znalce nejen makedonské jazykovědné, národopisné, národnostní a jazykové problematiky, nýbrž také ruské klasické literatury, bulharského jazyka a písemnictví, jihoslovanské literatury apod.

Podle mého názoru je nezbytné podobně jako dílo P. D. Draganova prostudovat a monograficky zpracovat na základě archivních materiálů (jsou-li ještě někde uloženy) také život a dílo A. L. Djuvernuy, N. N. Durnova a některých dalších ruských i jiných slovanských slavistů 19. a počátku 20. století.

Ivan Dorovský

UKRAJINSKÁ LITERÁRNA HISTÓRIA O SEBE

Mychajlo Najenko: *Ukrajinský literárny romantizmus. Dobový a naddobový.* Preklad Michal Roman. 1. vydanie. Univerzita Mateja Bela. Filologická fakulta. Banská Bystrica 2006, 113 s. (priložený text obálky v azbuke).

Roman Mnich: *Drohobyčanin Bruno Schulz* 2006. Kolo, Drohobyč 2006, 158 s.

V najširšom význame prinášajú spoločenské zmeny so sebou rozličné zlomy, ale ony sprievádzajú aj nezastaviteľné plynutie času, čo do vývinu a vo vývine akosi a priori znamená udalosti aj prognózované i odhadované alebo očakávané a predpokladané, teda ide o prirodzené a želané ruptúry v dovtedy sústreďenom poznávaní, detailnom výskume či v kultúrnej reflexii istého javu, ktorý pre tú – ktorú národnú literatúru alebo pre humanizujúce vedomie kontinentu zohráva rolu dobrého, preto aj rešpektovaného dohovoru, ako účinne preklenúť staré aj osvedčené a orientovať sa v novom prostredí „vytvorenom“ pre vedu, umenie a spoločenský život, predovšetkým však ako sa v praxi efektívne a v poznaní i činnosti užitočne zosúladiť s toľkými zmenami naraz.

Najskôr to bude priveľa podmienok na tak „prostú“ udalosť, akou bolo posledné milénium, pretože keď opadli všetky (naivné) nadšenia, želaná i predvídaná, čo prinesie i odnesie, nastal pravidelný život spoločnosti a systematický výskum vo vede pokračoval bez závažnejších otrasov. Literárna veda v európskom prostredí sa vrátila o storočie späť po ten okamih, ktorý dokáže preklenúť v čas, „to staré“ a napojiť sa „na nové“, teda do doby, kontextu, noriem a jedinečností spoločenského i literárneho romantizmu. Tento čin a výber práve tejto duchovnej i artistnej línie sa javil od počiatku ako prirodzený, preto sa nenaznačovala naivnosť či spontánnosť pri výbere romantizmu ako tej normy, ktorou sa ustáli „staré“ a navodí „nové“ v poznávaní duchovného, kultúrneho a etnického pohybu na kontinente v dňoch, čo prichádzali.

Romantizmus a literárny romantizmus v európskom spoločenskom a duchovnom prostredí je práve tak sceľujúci ako výrazne odlišujúci, je tak zosúladený, ako je rupturovitý jav, proces, nazeranie či len gesto na vyjadrenie postoja voči životu i smrti, na upresnenie želaná na zmenu postavenia i poslania jednotlivca i spoločenstva v procesoch, čo už sám, a to vie, nemôže zásadne ovplyvniť. Vlastne na „všetko“, čo sa chápe ako minulé i prítomné, predovšetkým na hodnoty a ideály, pretože už sa jednotlivec nebráni odčleniť a súčasne v sebe obsiahnuť tak „svoje“ individuum ako aj spoločenský celok. Napokon to všetko sa „deje“ aj preto, lebo práve romantizmus a literárny romantizmus majú dostredivú silu zosúladiť tenzie vedenia (o skutočnosti) s ilúziou vízie (o želannej, očakávanej skutočnosti).

Európske národné kultúrne a literárne romantizmy sú diferencované a vo vzťahu medzi sebou aj invariantné, čo sa spravidla chápe ako „ich“ reakcia na procesy a osobitý výraz „zvnútra“ spoločenstva na spoločenské podnety, hoci spoločná pre ne ostáva túžba a úsilie dopracovať sa k zmene chápania, hodnotenia a vyjadrenia tých zákonitostí i rozličností, ktoré v súhrne odpovedajú na otázku: čo je život? Miléniový zlom posunul literárnohistorické, literárnoestetické, filozofické i historografické uvažovanie o literárnom romantizme do bodu, ktorý sa pre mimoliterárne skutočnosti druhej polovice 20. storočia presadzovali: romantizmus a jeho transformácia do umenia sa chápe ako špecifické (etnické, národné, priestorové, regionálne aj iné) jednotlivosti s viacerými prejavmi

a osobitosťami, v ktorých dominuje (národná) individuálnosť, individuum, identita a náčrt (zovšeobecňujúceho sa) spoločenského zosúlad'ovania sa, ktorý takým aj ostal.

Týmto smerom sa vydal aj Mychajlo Najenko v práci *Ukrajinský literárny romantizmus*. Najenkova popularizačná práca zapadá do cyklu potrebných výkladov o národných romantizmoch, aké prinieslo prvé desaťročie 21. storočia v slavistickom výskume. Považujeme za užitočné doplniť túto líniu rozlične motivovaných, no pôsobiacich „bielych miest“ (aj) vo výskume literárneho romantizmu o medzinárodne koncipovaný a podnetný literárnohistorický projekt Literárnej Levoče (jeho organizátorom bol prof. PhDr. Edmund Hleba, CSc. z Prešovskej univerzity), ktorý prebiehal v slovenskej literárnej vede od 70. rokov 20. storočia a nielenže doplnil pôvodný materiálový fond a vzťahový výklad slovenského literárneho romantizmu, ale „predbehol“ tie zámery, k akým smerujú také práce, ako je Najenkova. Skutočnosť, že sa národné literárne romantizmy vo východnej a západnej Európe na prelome 18. a 19. storočia, i počas jeho trvania, ba aj s presahmi do 20. storočia odlišujú prejavmi a súbormi nástrojov na presadenie národnej identity, podnietilo Najenkova členiť prácu na (priestorové) znaky i profily ukrajinského literárneho romantizmu, a tak vo svojich súhrnoch členených do profilových kapitol odlišuje v chronologickom náčrte Charkovskú školu romantikov, Evivských romantikov, Kyjevskú romantiku, portrétuje dosah osobnosti a tvorby Tarasa Hryhoroviča Ševčenka na „scelený“ ukrajinský romantizmus, aby jeho doznievanie a presah uzavrela v kapitole Biedermeier.

Po biografickom a autorskom profile jednotlivca – romantika života i smrti, ale po reálnych danostiach 30. a 40. rokov 20. storočia, po historických určeníach a (ne)prežitej zlobe doby so sondami do mocou nahlodanej európskej politickej, etnickej, duchovnej i spoločenskej atmosféry a súčasne po cennom vklade do národných „bielych miest“ v ukrajinských, poľských a židovských kultúrnych dejinách prostredníctvom všestrannej umeleckej osobnosti, talentovaného Bruna Schulza (1892– 1942), sa vypravil v kultivovanej práci *Drohobyčanin Bruno Schulz* Roman Mnich.

Roman Mnich si rozčesnosť života, smrti, tvorby, zámerov Bruna Schulza uvedomuje a preto necháva svoju prácu prehovoriť v poľskom i ukrajinskom jazyku, nasýtil ju neobyčajne cennými dejinnými, osobnými a výtvarnými „faktami“, ktoré túto osobnosť na križovatke národov, náboženstiev, štátnych útvarov a tragických európskych dejín z prvej polovice 20. storočia vložila do mesta Drohobyč a do genézy všetkých politických, duchovných, názorových pohybov, ktoré prešli „mesom“ a jeho výnimočným obyvateľom Brunom Schulzom. V úvode, ktorý je autorovým „uvedením do problematiky“ sa zvyrazňuje Schulzova filozofická dispozícia vnímať európsky myšlienkový progres na podloží fenomenológie s priklonom k Husserlovmu chápaniu slova, na čo sa v práci kladie mimoriadny význam, aby sa doplnil, rozšíril a upresnil o nové zistenia doterajší členitý výskum schulzológov, ktorých Roman Mnich enumeruje takto: Jerzy Ficowski, Jerzy Jarzębski, Władysław Panas, Włodzimierz Bolecki.

Roman Mnich sa domnieva po načrtnutí exkurzu doterajšieho rozčesnutého „hľadania“ Bruna Schulza, že v najbližšej budúcnosti sa schulzológovia sústredia na výklad nových podnetov z jeho života a tvorby, na „problém Bruno Schulza a fenomenológia“.

Monografická práca, ktorá ma materiálový charakter a je si vedomá toho, že zaplňa naďalej reálne jestvujúce biele miesto nielen o tomto autorovi, ale predovšetkým aj ním zastúpenej a donedávna zahmlenej línie ukrajinskej, poľskej a židovskej kultúry v moderných ukrajinských dejinách i v literárnej vede s vkladom a výrazne medziodborovými presahom do filozofie, čo sa v monografii rieši tak, že ju autor člení v chronologickom a súbežne vo vzťahovom poradí „svojich“ parciálnych, no materiálom štedro podložených zistení. Do chronologického radu sa včlenila časť venovaná duchu mesta Drohobyč a vzťahu Bruna Schulza k nemu, jeho rodová genéza na podloží poľsko-židovskej tradície, sága rodu, získané školovanie, záujmy, zručnosti, osudové vzťahy i nezvratný osobný tragický údel.

Podstatný blok monografie tvorí séria štúdií, ktoré Roman Mnich nazval skromne Niekoľko komparatívnych paralel v tvorbe Bruna Schulza, kam zaradil (binárne) dotyky Schulza s Ivanom Frankom, Andrzejom Chciukom, Osipom Mandelštamom a Martinom Heideggerom.

Roman Mnich aktualizuje v časti knihy, ktorú nazval Dodatky aj žurnalistický rozhovor z roku 2003 pri 111. výročí narodenia Bruna Schulza v regionálnom denníku, v ktorom sa venuje pozornosť „tému“, kto je väčší z dvoch súčasnikov, Bruno Schulz alebo o rok starší pražský Franz Kafka.

Monografia si zasłuzi pozornosc' kultúrnej verejnosti azda i pre pôvabnú sentenciu jej autora, ktorá sa ukázala ako nosná kompozičná inštrukcia, ako sa vyrovnat' so všetkým, čo sa o Brunovi Schulzovi „vie“, má vediet' a rozhodne treba naďalej otvárať a študovať v súvislostiach. Autor práce zotráva v presvedčení, že Schulzova próza je autobiografická a jeho maľby sú autopoortréty, o čom dáva bohatá dokumentácia publikácie presvedčivú výpoveď.

Viera Žemberová

BLIŽEJ LITERATURY – BLIŽEJ SIEBIE CZECHY, POLSKA I SŁOWACJA WE WSPÓLNYM KRĘGU LITERATUROZNAWCZYM

Ludvík Štěpán: *Pohledy na slovanské literatury II v středoevropském trojúhelníku*. Středoevropské centrum slovanských studií, SVN Regiony, Brno 2007.

Ludvík Štěpán: *Výběrová bibliografie prof. PhDr. Ludvíka Štěpána, PhD.* Středoevropské centrum slovanských studií, SVN Regiony, Brno 2008.

Pohledy na slovanské literatury II v středoevropském trojúhelníku to zbiór esejów, przemyśleń i sprawozdań oscylujących wokół trójkąta Polska – Czechy – Słowacja, nakreślonego światopoglądem kulturowym. Autor zbioru nadaje rozmyślaniom dwa główne kierunki: określa możliwości współpracy w obszarze myślenia o literaturze i kontaktów między twórcami trzech krajów, a także zarysowuje problematykę samej literatury, szukając punktów stycznych, podobieństw i różnic (te też mają wpływ na budowanie płaszczyzny porozumienia). Istotne, że zbiór ten za podłoże przyjął doświadczenia autorskie. Okazuje się, że spotkania czeskich, słowackich i polskich twórców i krytyków nie są wymysłem badaczy-idealistów, idee fix akademików, ale możliwym do zrealizowania przedsięwzięciem, umożliwiającym wszystkim stronom poznanie literatury u źródła. W ten sposób zainicjowano i w zbiorze opisano spotkania z twórcami z najwyższej polskiej półki, oraz twórcami mniejszości narodowych. Štěpán w odpowiednich rozdziałach studia skupił się na dotąd mało dyskutowanych problemach literaturoznawczych i okołoliteraturoznawczych. Autor obala mity dotyczące niemożliwości współpracy, a i przedstawia propozycje wykorzystania kontaktów na szerokim polu. Poparcie współpracy nakreślone jest w dwójnasób. Z jednej strony obcujemy z tradycją historyczną, naturalnie usprawiedliwiającą chęć wspólnych badań literaturoznawczych w trzech sąsiadujących ze sobą krajach. Z tradycją historyczną, mającą różnorakie, jak to w aspekcie długoletniego trwania bywa, przebiegi, ale łączącą trzy kultury. Wspólne korzenie (wspólny chociażby pień językowy) dają podstawy do opracowań dalszych działań o podłożu oficjalnym. Takich jak spotkania i dyskusje o kondycji współczesnej, wspólnej, ale w swoich granicach autonomicznej, literatury. Pierwsza część zbioru skupiła się właśnie na zdaniu sprawy z poziomu współpracy Polski, Czech i Słowacji. Jakie są mity, a jaka rzeczywistość rządząca współpracą słowańskiego trójkąta.

Druga część zbioru, nosząca tytuł *Problematika literatur v středoevropském trojúhelníku*, otwiera dyskusję nad literaturą, omawianą z punktu widzenia trzech świadomości literackich. Dominują tu zarówno artykuły określające specyfikę twórczości narodowych, jak i teksty próbujące znaleźć odpowiedź na stawiane przez literaturoznawców pytania o wspólny korzeń literacki. Zestawienia prezentujące zależności, wpływy i podobieństwa różnych literatur w sferze określonych i jednoznacznych dla wszystkich prądów aspektów porządkują, a i rozszerzają wiedzę, dając obraz wieloperspektywiczny. I tak, druga część zbioru rozpoczyna się ciekawymi dywagacjami nad epoką romantyzmu. W rozdziale *Některé souvislosti polské, slovenské a české romantické literatury* autor bada wspólne przenikanie się gatunków tak charakterystycznych dla jednej z najciekawszych epok. Głosy XIX wieku pobrzmiwają i w rozdziale drugim, w którym to zajmujemy się krytyką i realizmem w polskiej literaturze. Dzieła, jakie wtedy powstały w Polsce, odbiły się głośnym echem wśród twórczości sąsiedzkiej: w Czechach i na Słowacji. Choć można odnieść wrażenie, że XIX